

Motion till riksdagen 2022/23:2330

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av skr. 2022/23:49 Avskiljningar vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en plan för att avskiljningar ska upphöra och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättssäkerhet och att barn och unga bör involveras i utvecklingsarbetet i fråga om avskiljningar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Situationen på Sis-institutionerna är alarmerande allvarlig. Det visar inte minst den rapport som Ivo presenterade i början av januari 2023 och som baserar sig på tillsyn de har gjort av Sis-hem där unga flickor vårdas. Personal vid 14 av 21 ungdomshem har agerat på ett sätt som står i strid med gällande lagstiftning och bara detta är oerhört allvarligt. I synnerhet flickor har återkommande utsatts för tvångs- och begränsningsåtgärder som inte har stöd i lag, t.ex. farliga nedläggningar som att med mycket våld hållas fast mot ett golv. Avskiljningar av flickor fördubblades mellan 2019 och 2021.

På ungdomshem där personalen har relativt låg kompetens och erfarenhet var det vanligare med avskiljningar. Angående detta uttryckte Ivos generalsekreterare Sofia Wallström i ett inslag i Sveriges Radio ”Att då inte ha personal som är lämplig och som är utbildad och kompetent att möta barnen, det riskerar ju faktiskt att de här barnen och särskilt de här flickorna som vi tittat på, att de försämras genom att de kommer till Sis, vilket ju är i rakt motsats till vad som är Sis uppdrag.”

Unga placeras på Sis-institutioner, både med tvång och utan. Oavsett vilka skälen är har de olika typer av problematik som de behöver samhällets insatser för. Att situa-

tionen för barnen alltså t om kan förvärras genom det ingripande staten gör, det är helt orimligt.

I april 2022 lämnade regeringen riksdagsskrivelsen Vård av unga vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem (skr. 2021/22:230). Miljöpartiet lyfte i det sammanhanget i en motion flera frågor om förbättringar som behövs, och en av dessa rör frågan om avskiljningar. Även andra partier lyfte olika aspekter på dessa frågor och utskottet gjorde ett tillkännagivande till regeringen på flera punkter. En av dessa var att regeringen skulle återkomma till riksdagen med en bedömning av effekten av Statens institutionsstyrelsens åtgärder för att minska antalet avskiljningar och vilka fortsatta insatser som krävs för att avskiljningarna ska upphöra. Det är det som behandlas i den aktuella skrivelsen.

Arbetet går för trögt

FN:s barnkonvention är numera svensk lag. FN:s barnrättskommitté har uppmanat Sverige att förbjuda användningen av avskiljningar under alla omständigheter, särskilt på institution och i psykiatriska vårdmiljöer och att utbilda personal i alternativa metoder till våld och tvång. Uppmaningar har kommit även från FN:s kommitté mot tortyr att omgående bryta isolering för alla barn och ändra sin lagstiftning så att användningen av isolering under alla omständigheter är förbjuden, såväl på de särskilda ungdomshemmen som inom den psykiatriska tvångsvården.

Det kommer kritik även från Riksdagens ombudsmän (JO) mot tillämpningen av bestämmelserna om avskiljande, bl.a. att de inte används korrekt. JO vill se mer rättslig styrning och stöd i Sis verksamhet – att den ska bli mer proaktiv och tydligare än i dag. Allt detta framgår av skrivelsen, liksom kritik som lyfts i Ivos nyliga granskning.

Det framgår också att trots förbättringsinsatser så går arbetet trögt. Men att insatser gör skillnad gör t.ex. att regeringen konstaterar att ”medarbetarnas samlade kompetens och förmåga att bemöta placerade barn och unga har stor påverkan på antalet avskiljningar”.

De skriver också att konflikthanteringsförmåga är ett av de viktigaste verktygen för att förhindra avskiljningar och Sis har inlett ett samarbete med konfliktforskare vid Göteborgs universitet som har tagit fram en modell för robusta samarbetskulturer. Det verkar lovande. Men i skrivelsen slås fast att ”Utifrån det befintliga kunskapsläget bedömer SiS att ett förbud mot avskiljningar skulle innebära allvarliga risker för placerade barn och unga.” Varför de gör denna bedömning utvecklas inte. Men det man mellan raderna kan utläsa är att det finns problem med personalens kompetens och att det inte satsats tillräckligt – att det ännu inte finns det som krävs för att det ska vara realistiskt att tro att avskiljningar inte ska behövas. Det är ett ovärdigt cirkelresonemang.

Miljöpartiet anser i likhet med FN:s barnrättskommitté att avskiljningarna måste upphöra. Ett förbud behöver införas. Det i sig anser vi kommer att innebära utveckling av andra alternativ och arbetsmetoder med utgångspunkt i den enskilda och de behov hen har. Barns rättigheter kan inte vänta.

Säkerställ att ett reellt utvecklingsarbete tar fart

Regeringen skriver att det saknas även kunskaper om metoder och arbetssätt som innebär alternativ till avskiljningar. Regeringen bedömer inte att det finns ett tillräckligt kunskapsunderlag för att kunna bedöma konsekvenserna för barn, unga och övriga klienter samt personal om ett förbud mot avskiljningar införs.

Värdefullt är att SBU i december 2022 fick i uppdrag att utvärdera alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder inom Sis verksamhet samt inom den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården. Översynen om alternativa metoder är bred och ska återrapporteras i maj 2023. Det är bra, men framstår som oerhört otillräckligt.

Vi anser inte bara att alternativ till tvångsmedel i Sis-vården ska utvärderas, vi anser att Sverige behöver utveckla andra modeller helt och hållet och behovet av satsningar är stort. Sis-hemmen har funnits i ca 30 år. Det finns en inbyggd tröghet som verkar svårt att göra något åt. Sis-hemmen tycks finnas för att vi inte har något bättre. Men för att få något bättre måste alternativ utvecklas. Regeringen bör återkomma med förslag att på allvar få in nytänkande och utveckling av ett kvalificerat socialt arbete med de unga som behöver och som är organiserat på ett annat sätt. Kort sagt alternativ till Sis-institutionerna behövs. Även ett sådant uppdrag bör ges till SBU och en plan för det ska bli möjligt inklusive resurssättning. Att jobba med unga med svårigheter kan vara ett yrke som lockar yrkesverksamma med ambition om det är ett område med utvecklingsmöjligheter och där det satsas. När Sis istället har det dåliga rykte som det har dras knappast personalen dit och det blir en ond cirkel.

Med tanke på det allvarliga läget bör regeringen dels återkomma med en skrivelse om utvecklingen på Sis-hemmen i stort, inklusive utvecklingen för att avskiljningarna ska upphöra. Men vi anser även att regeringen bör ha en plan för utveckling av alternativ till Sis-institutioner och hur man lyfter hela området för att få till verkligt anpassade och verksamma insatser för de som är i behov av det. Fokus behöver vara hur man kan möta de behov de unga har och hur kompetent personal i tillräckligt hög grad ska finnas som kan möta dem.

Stärk rättssäkerheten

Förutom att regelverket måste ändras och att förutsättningarna för att det ska fungera måste komma på plats är ett annat viktigt område ungas möjlighet att signalera när det inte fungerar eller det är missförhållanden. Barnrättsbyrån släppte i maj 2022 rapporten *Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2021*. De tittade bl.a. på de klagomål som hade kommit in från barn och unga på Sis, vilket var 253 klagomål under 2021, det högsta antalet klagomål från barn och unga på Sis någonsin. Det är angelägen läsning.

Det är bra och viktigt att barn som är placerade har en egen möjlighet att klaga och höra av sig till Ivo, som ett eget spår för tillsyn. Däremot pekar varje anmälan på hur viktigt det är att rättssäkerheten stärks för barn och unga i fråga om avskiljningar. Ivos rapport påtalar också att Sis behöver informera barn och unga om deras rättigheter. De ser indikationer på att Sis bl.a. brister i sin skyldighet att säkerställa medbestämmanderätt enligt artikel 12 i barnkonventionen.

Regeringen bör ta behovet av insatser för full rättssäkerhet för barn och unga på största allvar och säkerställa sätt för detta. Regeringen bör även säkerställa att barn och unga involveras i utvecklingsarbetet i fråga om avskiljningar.

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Bassem Nasr (MP)